

kautta väitöskirjan. Meriläisen työ lisää huomattavasti tietoa ja ymmärrystä tärkeästä vaiheesta Suomen kirkkohistoriassa.

JASON LAVERY
ASSOCIATE PROF.,
STILLWATER, OKLAHOMA, USA

JENNI KRAPU

E. G. Gulinin ekumeeninen työ ja ajattelu. Diss. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 211, Helsinki 2009. 278 s.

Jenni Krapun väitöskirjan kohteena on värikkään ja tarmokkaan, mutta myös kiistellyn professorin ja piispan E. G. Gulinin (1893–1975) ekumeeninen työ ja ajattelu. Etenkin 1900-luvun alkupuolella tällainen oli Suomessa vielä uutta ja harvinaista niin kirkon piirissä kuin muutenkin. Eikä ekumenian käsitteeseen ollut vielä tuttu ja selkiintynyt.

Jo varhain solmiutuvien ulkomaisten kontaktiensa takia ja toimimalla aktiivisesti kansainvälisissä tai Suomessa ulkomaisia yhteyksiä viljelevissä järjestöissä Guliniesta kehkeytyi ekumenian uranuurtaja maassamme. Suomessa harjoitettua ekumeenista ajattelua ja toimintaa on jossakin määrin tutkittu, ja myös E. G. Gulin on ollut tutkimuksen kohteena. Mainittakoon vaikkapa Ilkka Antolan väitöskirja Gulinita Uuden testamentin tulkitsijana (1997) ja Ville Jalovaaran väitöskirja Kekkosen ja kirkon suhteista (2007). Sen sijaan Gulinin toimintaa ja ajattelua ei Jenni Krapun valitsemasta näkökulmasta ole aiemmin selvitetty. Aiheen valinta on siis hyvin perusteltu.

Käsillä oleva väitöskirja ei ole E. G. Gulinin elämäkertä. Kuten kirjoittaja otsikonkin mukaisesti määrittelee, hän ottaa selvittääkseen Gulinin ekumeenisen työn ja ajatte-

lun keskeiset vaiheet ja tärkeimmän sisällön. Hän kysyy, miksi Gulinita tuli näkyvä ekumeeninen vaikuttaja Suomessa. Lisäksi hän hahmottelee päähenkilön ekumeenisen toiminnan kokonaiskuva, ja pohtii, millaiset edellytykset Gulinilla tähän toimintaan oli. Krapu käsittelee myös Gulinin teologista ajattelua pitkällä aikavälillä, ja selvittää, millaisia teologisia painotuksia tällä oli hänen kommentoissaan ekumeenista toimintaa, ja miten hän sijoittui suhteessa muihin suomalaisiin teologeihin.

Valitsemaansa rajausta Krapu noudattaa hyvin, mutta kuitenkin valaisee jatkuvasti taustaksi päähenkilön elämänvaiheita. Tiukka keskittyminen vain valittuihin tutkimuskysymyksiin jättäisi Gulinin suorastaan leijumaan ilmaan. Teeman punainen lanka — Gulinin kohdalla langan värissä on konkretiaakin — pysyy hyvin kirjoittajan käsissä.

Mutta mitä on ekumenia? Tämä on tietenkin työn avainkysymys. Ekumenian käsitettä yleensä ja erityisesti E. G. Gulinin kohdalla Krapu syventää kysymyksenasettelussaan. Historiantutkimukselle luonteenomaisella tavalla hän käsittelee ”ekumeniaa” ei niinkään siltä pohjalta, jollaisena käsite nykyisin määritellään vaan ensi sijassa sellaisena kuin Gulin itse ja hänen aikakautensa sen ymmärsivät.

Vuosikymmenten kuluessa käsite totisesti eli — niin Gulinilla kuin yleisesti. Krapu osoittaa hyvin, että Gulin oli kitsas määrittelemään ekumeniaa ja ekumeenista työtään. Useissa kohdin tulee jopa hupaisalla tavalla esille, että Gulin oli ekumeenikko tiedostamattaan ja tarkoittamattaan. Hän pikemminkin toimi kuin määritteli.

Krapu käyttää yleisiä henkilöhistoriallisen tutkimuksen menetelmiä, ja analysoidessaan Gulinin ekumeenista ajattelua hän käyttää viitekehyksinä 1900-luvun ekumeenisen liikkeen kolmea päälinjaa, joita ovat: Faith and Order, Life and Work ja Kansainvälinen lähetysneuvosto. Kirjoittaja suhteuttaa Gulinin

ekumeenisen ajattelun ja toiminnan niihin.

Väitöskirja perustuu laajaan painamattomaan arkistomateriaaliin Britannian, Norjan, Ruotsin, Viron, Sveitsin ja Suomen arkistoista. Työtä on edesauttanut se, että niin Gulinilta ja hänen Helmi-puolisoltaan kuin monilta teologiaikalaisilta — sekä ystäviltä että vih miehiltä — on säilynyt runsaat arkistot. Sen sijaan Gulinin todennäköisesti pitämiä päiväkirjoja Krapu ei ole voinut käyttää.

Painetuista lähteistä tärkeitä ovat Gulinin muistelmat, lehtikirjoitukset ja kirjat. Aihetta enemmän tai vähemmän sivuavan tutkimuskirjallisuuden kirjoittaja tuntee hyvin. Lähteiden käyttö on huolellista ja kriittistä. Hyvää lähdekritiikkiä osoittaa esimerkiksi sen vertaaminen, miten Gulin aikanaan koki ja kommentoi Hitlerin Saksaa, ja miten hän myöhemmin kuvaili näitä asioita koko lailla toisella tavalla muistelmissaan. Ero ei johdu pelkästään muistelijan huonosta muistista.

Väitöskirja jakautuu kolmeen pääluukuun, jotka etenevät luontevan kronologisesti. Päälukujen sisällä on yhtäältä kronologisia, toisaalta probleemikeskeisiä alalukuja. Lapsuuden ja varhaisemman nuoruuden, joiden aikana Guliniin lieinee jo tarttunut vapaamielisen kristillisen ajattelun siemeniä ja orastavaa kiinnostusta ekumeniaan, kirjoittaja esittelee tiiviisti jo johdannossa.

Ensimmäinen pääluku, joka käsittelee vuodet 1918–1929, selvittää Gulinin kansainvälisen toiminnan alkeita ylioppilastyössä. Toisen pääluvun kantavana teemana on Gulinin nationalismin värittämä ekumenia 1930–1945. Siinä tärkeitä osasia ovat neuvottelut anglikaanisen kirkon kanssa, Gulinin ekumeeninen panos talvisodan aikana sekä suhtautuminen Saksaan. Suurimmilleen päähenkilön ekumeeninen rooli nousee laajimman, kolmannen, pääluvun myötä vuosina 1945–1975, jolloin hän osallistui ekumeeniseen toimintaan Tam-

pereen piispan arvovallalla. Tätä kautta leimaavat muun muassa kärjistyneet suhteet professori Osmo Tiirilään ja arkkipiispa Aleksi Lehtoseen, nuoruudenystävään ja esikuvan, sekä kylmän sodan merkeissä Gulinin jotakuinkin ”suomettunut” suhtautuminen Neuvostoliittoon.

Kautta väitöskirjan tulee kiinnostavalla tavalla esille myös Gulinin enimmäkseen kielteinen suhde ortodokseihin sekä jossakin määrin vaihteleva, mutta paljolti kriittinen näkemys roomalaiskatolisesta kirkosta. Gulinin suhtautumisesta ortodokseihin voi hahmottaa pitkän kaaren (esim. ss. 85, 114, 156 ja 169). Hänen kantansa roomalaiskatoliseen kirkkoon oli poukkoileva. Gulin rauhoitteli suomalaisia näiden katolista kirkkoa kohtaan tuntemasta epäluulosta, jos kohta hänen oma, varhaisempi näkemyksensä katolisesta kirkosta ja paavista oli hyvinkin kielteinen. Mutta koska Gulinin lempiteemaa, ekumeniaa, Suomessa vastustavien kirkollisten piirien suurin pelonaihe oli roomalaiskatolinen kirkko, Gulinin ei auttanut muu kuin julkisuudessa esittämillään kommentailla pehmentää asenteita Roomaa kohtaan ja vähentää sitä kohtaan tunnettuja epäluuloja.

Sittemmin Gulinin asenne näyttää aidostikin muuttuneen suopeammaksi. Ehkä rehellinen mutta koko lailla lapsellinen peruste oli tiedon puutteesta johtunut mustavalkoinen kuva roomalaiskatolisesta kirkosta ja erityisesti jesuiitoista. Gulinin ”kääntyminen” purkautui vaikkapa Osmo Tiirilän kritiikkinä ja ihmettelynä siitä, kuinka Gulinin kaltainen henkilö saattoi toimia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa piispana. Jo aiemmin Tiirilä oli ankarasti sivaltanut ekumeenista liikettä.

Mieleen hiipiikin kysymys: mikä merkitys kirkollisissa piireissä pesineelle ekumeniakielteisyydelle oli sillä, että ekumenian kärkiajaja oli juuri Gulin. Oliko ekumeniakielteisyys joidenkin kohdalla ensisijassa Gulin-kielteisyyttä? E. G. Gulinin väliin lapsekaskin innostuminen,

avoimuus ja ”liikapuhuminen” sekä tuuliviirimäisyys ovat myös piirteitä, jotka pitkän kaaren lailla leimaavat koko hänen toimintaansa. Opilliseen ajatteluun vähemmän taipuvaisena Gulin määritteli niukasti näkemystään ekumeniasta, mutta väitöskirjan sivuilta (esim. ss. 99, 112–113, 161, 174, 178, 209) rakentuu kuitenkin kiinnostava kuva hänen näkemystensä ja määritelmänsä kehityksestä.

Oman ryydityksensä Gulinin kuvaan tuo hänen suomettuneisuuden sävyttämä ekumeeninen toimintansa kylmän sodan raameissa. Hän halusi suhtautua avoimesti kommunismiin, ja pyrkiessään toimimaan sillanrakentajana kirkon ja työväenliikkeen välillä hän ei tahtonut tuomita kommunismia julkisesti. Niinpä Gulinin julkiset kannanotot Neuvostoliitosta olivat hyvin positiivisia ja hän pyrki miellyttämään neuvostoliittolaisia, vaikka hän yksityisesti suhtautui maahan kriittisesti. Neuvostoliitto näyttäytyi Gulinille suurena uhkana, ja siksi hän katsoi yhteistyön naapurimaan kanssa parantavan Suomen tilannetta kylmän sodan aikana.

Väitöskirjan kieli on viimeisteltyä ja selkeää. Tekstiä ei pueta muka tieteelliseltä vaikuttavaan epäselvyyden – monimutkaisten virkkeiden ja kliseemäisten oppisanojen – kasukkaan. Jenni Krapun väitöskirjan tutkimustulokset on esitetty (pääluke V) selkeästi ja oivaltavasti. Niistä piirtyy asiaansa usko-va ja uranuurtajan vaikeudet kokeva, niin notkeiden mielipiteidensä ja ailahtelevien ajatustensa kuin henkilökohtaisten ominaisuuksiensa takia monien, etenkin kotimaisten, kollegoidensa kanssa törmäyskursille joutunut professori ja piispa.

SEPPO ZETTERBERG
PROF., JYVÄSKYLÄ